

ATEBE

Dinî Arařtırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi | Journal of ATEBE

Sayı: 10 (Aralık / December 2023), 193-199

Finansal Piyasalarda Altın İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme, yazar Yusuf Erdem Gezgin (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 168 sayfa, ISBN: 9786257756501

*The Gold Transactions in Financial Markets A Review in Terms of Islamic Law by Yusuf Erdem
Gezgin (İstanbul: Hikmetevi Publications, 2021), 168 pages, ISBN: 9786257756501*

Dilek Yaman

Vaiz, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara Gölbaşı Müftülüğü,
Preacher, Presidency of Religious Affairs, Ankara Gölbaşı Muftiate
Ankara, Türkiye

dilekkutlurkyaman@gmail.com

orcid.org/0000-0003-4183-3175

<https://ror.org/025y36b60>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 29 Ekim/ October 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Aralık /December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as: Yaman, Dilek. "Finansal Piyasalarda Altın İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme, yazar Yusuf Erdem Gezgin (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 168 sayfa, ISBN: 9786257756501". *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 193-199. <https://doi.org/10.51575/atebe.1382901>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Dilek YAMAN**)

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

**Finansal Piyasalarda Altın İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme, yazar Yusuf Erdem
Gezgin (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 168 sayfa, ISBN: 9786257756501**

Öz

Altın, insanlık tarihinde uzun çağlar boyunca para olarak kullanılmıştır. Günümüz piyasalarında ise altının klasik fıkıh kitaplarında yer alan sarf akdine benzer yahut ondan çok daha farklı ve karmaşık mübadele işlemlerine konu olduğu görülmektedir. İşte bu noktada altınla ilgili günümüzdeki işlemlerin İslam hukuku açısından hangi kategoride, nasıl değerlendirileceği sorunu ve bu sorunun çözümü gündeme gelmektedir. Bu yazıda Yusuf Erdem Gezgin'in konuyla ilgili olarak kaleme aldığı "Finansal Piyasalarda Altın Mübadele İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme" adlı eserinin tanıtımı yapılacaktır. Yazar, literatüre kazandırdığı bu eserde finansal piyasalardaki altın işlemlerini ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Finansal Piyasalar, Konvansiyonel Bankalar, Katılım Bankaları, Sarf Akdi.

**The Gold Transactions in Financial Markets A Review in Terms of Islamic Law by Yusuf Erdem
Gezgin (İstanbul: Hikmetevi Publications, 2021), 168 pages, ISBN: 9786257756501**

Abstract

Gold has been used as money for many centuries in human history. In today's markets, it is observed that gold is subject to exchange transactions that are either similar to the *sarf* contract found in classical *fıqh* texts or much different and more complex than it. At this point, the question of how and in which category the current gold-related transactions will be evaluated in terms of Islamic law and the solution to this problem come to the fore. In this article, Yusuf Erdem Gezgin's work titled "Gold Transactions in Financial Markets: A Review in Terms of Islamic Law", written on the subject, will be introduced. In this work, which he contributed to the literature, the author discussed gold transactions in financial markets.

Keywords: Islamic Law, Financial Markets, Conventional Banks, Participation Banks, Exchange Contract.

İncelenen çalışma, altının finansal piyasalardaki işlemlerini ve bu işlemlerin İslam hukukundaki karşılığını ele almaktadır. Çalışma bir giriş, üç ana bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun önemi, muhtevası, yöntemi ve literatüre temas edilmiştir.

Giriş bölümünde klasik fıkıhın benimsediği sarf akdinin günümüzde sadece tezgahüstü piyasalarda uygulandığı belirtilmektedir. Finansal piyasalarda ise geçmişin aksine tarafların birbirini görmediği ve hakikaten aynı mecliste olmadığı bir sarf akdinin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu noktada yazar, "finansal piyasalardaki altın işlemlerinin değerlendirilmesi yapılırken hem finansal piyasaların gerçekleri hem de nasların belirlediği kurallar ve maksatlar göz önünde bulundurulmalıdır" ifadesi ile meselenin hangi çerçeveye içerisinde değerlendirilmesi gerektiği konusunda kanaatimizce isabetli bir yaklaşım sergilemiştir. Yazar, giriş bölümünde para piyasaları ve sermaye piyasalarının tanımını yaparak ilerleyen bölümlerde ayrı ayrı ele alacağı konuların alt yapısını oluşturmuştur. İncelenecek olan konunun ön bilgilendirmesini yapmak suretiyle giriş bölümüne uygun bir yöntem takip etmiştir.

Birinci bölüm, Para Piyasaları ve Sermaye Piyasaları adında iki ana başlıktan teşekkül etmektedir. Birinci bölümün ilk alt başlığında konvansiyonel bankalarla katılım bankaları tarihsel gelişim yönleriyle birlikte işlenmiştir. Yazar, kuruluş tarihlerini göz önünde bulundurarak ilk önce konvansiyonel bankaları ardından katılım bankalarını ele almıştır. Yazarın bu yöntemini, ilerleyen bölümlerde de aynı şekilde devam ettirdiği görülmektedir. Bu bahiste ele alınacak olan konvansiyonel bankalar, katılım bankaları, mevduat kaynakları gibi konular anlatılmadan önce her birinin tanımı yapılmıştır. Ayrıca incelenecek olan konunun tarihçesi de verilmiştir. Bütün bunlar, araştırmada belli bir sıra ve sistem takip edildiğini göstermektedir. Bölümde ele alınan her bir konu hakkında yapılan bilgilendirme ise yeterli düzeydedir.

Yazar, konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarının tanıtımını yaptıktan sonra her iki banka türünü bütün yönleri ile tablolaştırarak uzunca bir karşılaştırmada bulunmuştur (s. 40). Burada yapılan tablolaştırma tekniği konuyu daha anlaşılır kılsa da bazı açılardan eleştiriyeye açıktır. Örneğin katılım bankalarında finansal kaynakların toplumun fakir kısmı lehine kullanılması, mevduat sahibi ile girişimci arasında arkadaşça bir ilişkinin olduğu, bankanın müşterilerini zekât vermeye teşvik ettiği gibi bazı maddelerin teorik açıdan doğru olduğu kabul edilse de pratik alanda karşılığının bulunmadığı görülmektedir. İslami bankacılık finanslama prensiplerini refah odaklı uygulamalar, şeklinde katılım bankalarının özellikleri arasında sayılan bazı değerlendirmelerde ise yazarın neleri kastettiği tam olarak anlaşılammamaktadır. Bir diğer husus, yapılan bazı tespitlerin kaynaklarının belirtilmemiş olmasıdır.

Birinci bölümün ikinci alt başlığında ise burada Borsa, tarihi, türleri ve piyasaları konuları incelenmiştir. Öncelikle sermaye piyasasının tanımı, kısımları ve sermaye piyasası araçları konuları ele alınarak asıl konuya giriş için hazırlık yapılmıştır. Ardından borsa tarihine geçilmiş ve bu kısım İstanbul Altın Borsası'nın kuruluş aşamasından faaliyetlerini BİST A.Ş.'ye devre dışı aşamasına kadarki sürecin aktarımı ile sona erdirilmiştir (s. 43).

Çalışma, vadeli işlem borsaları, seçmeli işlem (opsiyon) borsaları, altın ve kıymetli maden borsaları şeklinde türevleri olan borsanın altın ve kıymetli madenler borsası kısmı ile ilgilenecek araştırma sahası sınırları içerisinde kalmıştır.

İkinci bölümde konvansiyonel bankalar ve katılım bankalarındaki altın işlemleri ele alınmış ve fıkhi değerlendirmeleri yapılmıştır. Her iki bankada işlem gören spot ve vadeli altın faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Bunların neler olduğu aktarılmış ve tanımları yapılmıştır. Her bir işlem için öncelikle günümüz İslam hukukçularının fıkhi değerlendirmelerine yer verilmiştir. Ardından söz konusu işlemlerin fıkhi hükmü hakkında yazarın kendi görüşü gerekçeleriyle birlikte izah edilmiştir.

Yazar, ikinci bölümün ikinci ana başlığı altında katılım bankacılığında cari altın hesaplarını ele alırken yazar, bu konuda saha araştırması yaptığını ifade etmiştir. Neticede katılım bankalarının cari altın hesaplarında bulunan altın miktarınca karşılık buldukları sonucuna

ulaşmış ve yaptığı bu araştırmayı okurları ile paylaşmıştır. Bu şekilde katılım bankalarının cari altın hesapları konusundaki söylemlerinin pratiğe de yansıdığı görülmektedir.

Cari altın hesapları, kitabın benimsediği görüşe göre karz akdidir. Karz akdi şartlarını taşıması dolayısı ile cari altın hesaplarının açılması caizdir (s. 74). Ancak müşterilerin altını fiziki olarak talep etmeleri halinde onlardan istenen ek ücret meselesi bir problem teşkil etmektedir. Zira bu işlem, alacaklının alacağını tahsil ederken müstekrizin/borçlunun yapacağı masrafları yüklenmesi anlamına gelmektedir ve uygun değildir. Yazar, katılım bankalarına bu uygulamayı tekrar gözden geçirmeleri önerisinde bulunmaktadır (s. 79). Araştırmanın altın kira sertifikaları hakkındaki görüşü ise söz konusu işlemlerin icare akdi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğidir (s. 90). Her ne kadar bu görüş bazı gerekçelerle desteklenmiş olsa da okuyucuyu tam olarak ikna ettiği söylenemez. Katılım bankalarının altın konusunda uygulamış olduğu vadeli işlemlerden altın murabahası ve üzerinde işçilik bulunan altının murabahası mevzusu üzerinde de durulmuştur. Yazar, konu hakkında fihhi açıdan olumsuz görüşünü beyan etse de konunun tekrar araştırılıp incelenebileceğini ifade ederek farklı görüşlere kapı aralamaktadır (s. 94).

İkinci bölüm, kitabın katılım bankalarına sermaye temin edip ticaret hacmini büyütme çalışan kurumsal altın atölyeleriyle müşareke ve mudarebe yöntemiyle ortaklıklar kurulması ve sermayenin değerlendirilmesi önerisi ile sona erdirilmektedir (s. 103). Böylece katılım bankacılığının altın işlemlerinin ele alındığı başlığın girişinde belirtildiği gibi söz konusu işlemlerin fihhi hükmü beyan edilmiş, yeri geldikçe geliştirilmesi gereken bazı uygulamalar olduğu belirtilmiş ve bu öneriler için çözüm yolları da sunulmuştur.

Sermaye piyasalarında altın işlemlerinin ve fihhi değerlendirmelerinin yapıldığı üçüncü ve son bölümde Altın Borsası, Borsa İstanbul ve Takasbank başlıkları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Altın Borsası'nın izah edildiği kısımda, bu borsanın tarihi arka planı ve Borsa İstanbul bünyesine dahil olma süreci anlatılmıştır. Burada aktarılan bilgilerin çoğu daha önce de zikredildiği için okuyucuya tekrara düşüldüğü hissini vermektedir (s. 107). Borsa İstanbul'un incelendiği kısımda ise kendi bünyesinde altın işlemlerinin gerçekleştiği alanlar ayrıntılı olarak ele alınmış ve bu işlemlerin fihhi tahlili yapılmıştır. Borsa İstanbul'da gerçekleştirilen altın yatırım fonlarının faiz hassasiyeti olan şirketler ve konvansiyonel şirketler bağlamında ayrı ayrı değerlendirildiği görülmektedir.

Altın yatırım fonlarının sarf akdi açısından değerlendirmesini yapan yazar, ilgili fonlarda bedellerin peşin olduğunu, altınların fiziki olarak mevcut olduğunu ifade etmektedir. Yatırımcının altın yatırım fonundan çıkmak istemesi halinde alacağı bedel, altının değil fon katılım payının karşılığı olması sebebiyle, fon bedellerinin geç ödenmesinin akde zarar vermeyeceğini ileri sürmektedir. Ancak yazar, söz konusu fonların para mahiyetinde değerlendirilmesi halinde ödemede yaşanan gecikmelerin sarf akdinin geçerliliğine engel teşkil edeceğini ifade etme ihtiyacı hissetmiştir. Yazarın tespitine göre altın yatırım fonlarına cevaz veren tek metin, AAOIFI'nin (Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu) faizsiz finans standartlarıdır (s. 115).

Bir sonraki alt başlıkta altın future sözleşmesi ve altın opsiyon işlemi ele alınırken kitabın şimdiye kadar izlemiş olduğu yönteme uygun olarak önce işlemlerin tanımına yer verilmiş ardından fıkhi hükümleri beyan edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu akitleri, meşru gören ve görmeyen İslam hukukçularının değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu kısım da yazarın altın future sözleşmelerinin vadeli sarf akdi olması, altın opsiyon işlemlerinde ise şart muhayyerliği içermesi dolayısıyla her iki uygulamanın da caiz olmadığı şeklindeki kanaatini belirtmesiyle sonlandırılmıştır (s. 122).

Kıymetli madenler ve kıymetli taşlar piyasasının değerlendirildiği bahse, ilgili piyasanın başlıca görevlerinin maddeler halinde sunulmasıyla giriş yapılmıştır. Konu, kıymetli madenler piyasasının işleyişi hakkında bilgi verilerek devam ettirilmiş, kıymetli madenler piyasasında işlem yapmaya yetkili aracı kuruluşların altınla yapmış oldukları faaliyetler ve işlem konusu olan altın türleri de maddeleştirilerek izah edilmiştir (s. 128). Kıymetli madenler ödünç piyasasının konu edildiği kısımda, söz konusu piyasanın kuruluş amacı izah edilmiş ve bu piyasalarda gerçekleştirilen işlemler detaylı olarak ele alınmıştır. İlgili piyasalarda gerçekleşen işlemlerin yazar tarafından konvansiyonel bankaların fon kullandırma yöntemiyle aynı olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle aynı gerekçelerle kıymetli madenler ödünç piyasasındaki işlemlerin de caiz olmayacağı belirtilmiştir (s. 141).

Üçüncü bölümün son başlığı olan Takasbank başlığı altında, Takasbank'ın geçirdiği tarihi arka plan kısaca aktarılmış ve kuruluş amacına değinilmiştir. İlgili kuruluş bünyesinde gerçekleştirilen altın işlemlerinden bu aşamaya kadar incelenmeyen altın tranfer sistemi ve BiGA (bir gram altın) dijital altın projesi detaylıca izah edilmiştir (s. 143). Altın tranfer sisteminin fıkhi hükmünü izah ederken yazar, söz konusu sistemi taraflardan birine ait altın varlığının nakli bağlamında ele alınacağı, dolayısıyla bankalar arası mevduatların havalesi olarak değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindedir (s. 144). BiGA'nın fıkhi tahlilinde ise bu işlemin sarf akdi olduğunu bu nedenle sarf akdinin şartlarının yerine getirildiği sürece ilgili işlemin de meşru olduğunu ifade etmektedir (s. 145).

Çalışmanın sonuç kısmı bir nevi araştırmanın özeti niteliğinde kaleme alınmıştır. Bu anlamda ulaşılan sonuçlar daha kısa ve öz verilebilirdi. Kitap başlığı ve alt başlıkları, içerik ile uyumludur. Üç bölümden meydana gelen eserin her bölümü, yaklaşık elliser sayfa olması itibariyle birbiri ile orantılıdır. Araştırmanın amacının kitapta gerçekleştiği görülmektedir. Giriş bölümünde zikredilen yönteme, her bir aşamada riayet edilmiştir. Yazar, her bir konuda değerlendirmelerde bulunmuş ve kanaatini belirtmeyi ihmal etmemiştir. Kanaatini belirtirken teorik ve pratik alanlarda incelemelerde bulunarak gerekçeler sunması araştırmasına kuvvet katmıştır. Kitabın yararlandığı kaynaklar nicelik bakımından oldukça zengin, nitelik bakımından da güvenilirdir. Nitekim hem klasik hem de modern fıkıh kaynakları başvuru alanları arasındadır. Buna ilaveten yardımcı disiplinlerdeki alan kaynaklarına da atıfta bulunulmuştur.

Kitapta geçen terimler ilk geçtiği yerlerde tanımlanmıştır. İzaha ihtiyaç duyulan sözleşmeler örneklerle açıklanmıştır. Kitabın dili, alana aşına kimselere hitap eder şekilde anlaşılırdır. Ancak bütün bunlara rağmen, konunun teknik derinliği sebebiyle bu konuları ilk kez okuyacak kişilerin kitaptaki bilgileri ilk etapta anlaması düşük bir ihtimal olarak durmaktadır. Bir diğer husus, işleyiş ve fıkhi hükmü açısından ele alınan konuların oldukça fazla olması ve karmaşık bir yapı arz etmesidir. Bir şema çizilerek okuyucunun meselelere toplu olarak bakması sağlanabilir ve böylece konular daha anlaşılır kılınabilirdi.

Finansal Piyasalarda Altın İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme, yazar Yusuf Erdem Gezin
(İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 168 sayfa, ISBN: 9786257756501

Kaynakça

Gezin, Yusuf Erdem. *Finansal Piyasalarda Altın İşlemleri İslam Hukuku Açısından Bir İnceleme*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021.